

TRENCSÉN

szab. kir. város és vára vázlatos

LEIRÁSA.

5 ábrával.

ÖSSZEÁLLITOTTA ÉS IRTA:
KRASZNYÁNSZKY KÁROLY,
kegyesrendi pap.

TRENCSÉN 1893.
Nyomatta és kiadja Gansel Lipót.

Tekintetes

UCSNAY ERNŐ polgármester Úrnak,

és Trencsén szab. kir. város

LELKES KÖZÖNSÉGÉNEK

ajánlja tisztelete jeléül

a szerző.

Előszó.

Jelen művem világgá bocsátásakor a t. olvasó talán azt kérdi tőlem: mi indított engem a jelen könyvecske megírására, miután már többek által itt-ott, de szétszórtan megjelent és töredékben közölve volt *a város és vár leírása*?

Őszintén bevallva, e lépésre egyedül a jelen könyv t. kiadója buzdított és birt reá, — kinek nyomdájából évtizedekkel ez előtt kikerült az u. n. „*Wegweiser in der Trencsiner Burg-Ruine und Umriss der Geschichte der kön. Freistadt und Burg Trencsin*“ című mű, *de német nyelven!*

Ez oknál fogva, hiszem, hogy a t. olvasó csak méltányolni és helyeselni fogja a t. kiadó anyagi áldozatát és a mű kiállításához hozzá járult ügybuzgóságom fölött nem fog pálezat törni,

annál is inkább, miután az érdeklődő idegeneknek magyar nyelven irt kalauzt nyujtok kezébe, melynek tartalma négy részből áll, u. m.

- I. A város nevezetességeinek leírása.
- II. Tájékoztató a vár romjai közt.
- III. A vár chronologiai története.
- IV. Pillantás Trencsén vidékére.

E négy fejezetbe egybegyűjtött anyag az ismeretes „*Wegweiser*“ ből; *Pechán* A. „Vágvölgyi kalauzából“; *Lovcsányi* „Vág és vidéke topographiai leírásából“ és „*Westung. Grenzbote*“ XX. évf. 6505., 6506., 6507. számban megjelent: „*Das Schloss Trencsin und dessen Gebiet*“ v. *Josef Lord és Rupp Jakab* „Magyarországi helyrajzi történetéből“ van véve és javításokkal rendezve. A czimereket pedig *Jankovics J. VIII. o.* tanuló rajzolta.

Szorosan véve azonban, művemnél a fonalat képezte az ismeretes német *Wegweiser*. És ez okból, ha a t. olvasó itt-ott némi eltérő történeti adatra bukkan, ne tulajdonítsa a botlást személyemnek, hanem az eredeti munkát irt—

szerzőnek. És nagyon szívesen veszem, ha a t. olvasó jó akaró észrevételeit velem közli, hogy azokat az esetleges II. kiadásnál igénybe vehessem.

Trencsén, 1893. évben.

A szerző.

I.

A város nevezetességeinek leírása.

Trencsén a Vág balpartján fekszik az é. szél. $48^{\circ}, 53', 50''$, a kel. hossz. $35^{\circ}, 41', 20''$, alatt, 215 mt. a tenger színe felett, a három fokozatban emelkedő várhegy tövében hosszan elnyúló *szab. kir. város*.

Bemenet a városba. Trencsén állomását elhagyva, végig haladunk a csinos parkon, melynek alapját *Victorisz László* Trencsén Vm. 81. főispánja (1861—1865.) megvetette, — s melynek gondozását a városi tanács jelenleg viseli.

A bejáratnál balra a vörös „*Csillag*“ vendéglő kertjében, a vár sziklájában vájt helyen, egy kereszt látható, mely az 1662. évi aug. 7-i árvízre emlékezteti az utast e felirattal:

Exundationis 7. Augusti 1662.

Renovata memoria 1886.

Monda szerint, midőn a Vág vize mosta a vár szikla oldalát, a nevezett évben egy tutaj beleütődött a kiálló sziklába és a rait levő evezősök a kereszt

helyén csodás módon megmentették életüket. Életük megmentéseért hálaáldozatul a keresztet emelték a jámbor tutajosok.

Nem messze a kivájt üregtől, látható még *egy másik* felirat is, mely azonban az idő vasfoga által teljesen tönkrement és csak a nyoma látható. Állítólag a rómaiak idejéből való e felirat. Egyenes irányban a város felé haladva, jutunk Trencsén *belvárosába*, jobbra a *kis megyeház*, — balra pedig egy nagyobb szerű épület emelkedik, ez a *nagy megyeház*. Ez épület *Maria Terézia* korában 1761. évben épült, miként azt a felirata jelzi:

D. Maria Theresia pia felice Invicta.

Még a 70-es években a kis és nagy megyeház közt egy torony emelkedett, melynek alján kapu vezetett — ép olyan alakú, mint a fennálló városház melletti torony. (Innét alsó és felső kapu elnevezés). E kőtő védfallal volt összekötve és teljesen elzárható.

A sorházak jobb oldala végén, szemben a bemenettel, van az *Illyésházy palota*, — a kis megyeház mellett *Huszár ház*, melyben áll. *leányiskola* (előbb *Hell-Áll. leány* féle leánynevelő intézet) van elhelyezve, — az újonnan épült *Bárány-szálló* *nevelő intézet*. (város tulajdona). Ezzel szemben ízléssel emelt *szt. Háromság szobra* emelkedik, —

a hires *Illyésházy Miklós* által emelve
1712-ben. Felirásai figyelmet érdemelnek.

A Bárány-felé néző oldalról ez olvasható:

GLORIAE DEI PATRIS

ORBEM

VERBO INEFFABILI CREANTIS.

Excellentissimus ac Illustrissimus Dominus Comes Dominus Dnus Nicolaus Illesházy de Illeshaza Perpetuus a Trenchin eiusdem ac

[Liptoviensis

Comitatum Haereditarius Suprem. Comes

[Sacrae Cae—

sareae Regiae q. Majestatis Actualis Intimus Consiliarius et per Regnum Hungariae Aulae

(Cancellarius.

Éjszak felé néző oldalon, az alsó kapu felé pedig:

GLORIAE DEI FILII

ORBEM

SANGVINE

RECREATIS.

A dél felé néző oldalon, a megyeház felé:

GLORIAE SPIRITVS SANCTI

ORBEM

DONIS GRATIAE

REPLENTIS.

Tovább haladva a kényelmes ezement járó, van a három emeletes *piarista collegium* és *kir. kath. főgymnasium* csinos két tornyu templomával, Xav. szt. Ferencznek ajánlva. Ez épületet *Lippay György* esztergomi primás teljesen felépíttette, — a templomot pedig 1657-ben ő beszentelte. Jelenlegi fényét azonban csak a nagy tűzvész után nyerte 1708-ban. E collegium és templom hajdan jezsuita atyáké volt. A collegiumot *Püski János* nyitrai püspök alapította 1644-ben, — ki hozzá a szalkai apátságot is adományozta nekik („Abbatia de rupibus“). Utóbb *Szelepcsényi György* 1656-ban, de főleg *Lippay György* eszt. érsek 1653-ban közel 120 ezer frtnyi tőkével és egyéb jószágokkal gazdagította őket; — oly annyira, hogy a collegiumnak és templomnak tulajdonképen ez vetette meg alapját és megadta jelenlegi nagyságát.

Piarista
collegium
és
főgymn.

A templom és collegium érdemes a megsejmlélésre. Tíz korinthusi halvány piros márvány oszlopon nyugszik a pompás festésű boltozat, a távlat szigorú szabályai szerint készült alakjaival, dús aranyozással. A padlózat és az oldalfalak márványozvák. Hét pompás oltárral. A főoltáron levő sz. Mária szobor 1½ mét. magas, tiszta ezüstből készült, — szinte

tiszta ezüstből valók a tabernaculum oldalán levő angyalszobrok és a gyertyatartók is. A templom berendezése 120 ezer forintba került az alapítónak.

A jezsuita atyák eltörlése után a templom és collegium a tanulmányi alaphoz csatoltatott, 1776-ban pedig *Mária Terézia* Magyarország királynője a *kegyes tanítórendnek* adta át azon különbséggel, hogy a nagy vagy a kath. tanulm. alap javára visszatartatott. És azt így megcsonkítva mai napig birják a piaristák.

1877-ben a kis gymn. nyolcz osztályúvá egészítettet ki és a tanulmányi alapból fentartatik.

A collegium *könyvtára* több ezer kötetre megy, nev. művei azonban az orsz. könyvtárba kerültek a jezsuiták eltörlésével. *Egyházi ruhái*, a reliquiariuma nagy becsértéket képvisel, régiségnél fogva; a főgymn. szertárai és előadó termei páratlanok, — kivált a *Br. Mednyánszky* féle természetrajzi gyűjtemény érdemel behatóbb figyelmet. *A tornacsarnok* a kor igényeinek megfelel. Ez épület nyugati oldala $1\frac{1}{2}$ m. magasban, az 1813. évi nagy árvíz emlékkővel van megörökítve:

VIGESIMA SEXTA
AVGVSTI
FATALES VNDAE
EXCREVERANT
HVC VSQVE.

 1813

A gymnasiummal szemben áll az 1694-ben *Szécsényi* érsek által alapított *nemes ifjak* nevelő intézete (*Convictus nobilium*), mely épület később (tehát a jezsuiták eltörlésével) a városnak lett adva nevelési czélokra. Jelenleg azonban az itt székelő 71. gyalogezred zenekarának laktanyául szolgál.

Convictus.

Balra a városi toronytól van a *városháza*, melynek kis tornyán látni a város czimerét. (Ez, egy jobbra néző bárány, zászlót tartva kezében. Éppen ilyen látható a városház melletti nagy tornyon és a plébánia tornyán is. E czimere sejteti a kutatóval, hogy II. Endre alatt nyerte Trencsén szabadságait s lett szab. kir. várossá emelve; — igaz, oklevele elveszett, de miután csak Endre kir. pénzein előfordul bárány, feltehető, hogy czimere e korból való.) Ez épület egykor *Serényi* féle magán lak volt és annak utolsó lakosnője a morvai emigrans gróf *Zahradeczky* né vala, kitől 1663-ban, vétel útján, a város birtokába jutott az épület. Annak előtte azonban belváros közepén, a 13. számú házban, tartattak a városi

Város-
háza.

tanácsülések és ez szolgált városházául.

A város háza mellett, keletnek fel-futó utcán (*Dr. Brancsik K.* megyei főorvos és jeles természettudós lakása mentén, kinék páratlan bogár-, lepke-, csigagyűjteménye figyelmet érdemel,) jutunk egy földött lépcsőzethez, melyen át a plebánia templomhoz, illetve a régi neve szerint: a „*Marienburg*“ — ba vezet az út. A lépcsőzet legfelsőbb fokán van egy ízléssel készült fészület, — mely az 1886. tűzvészt megörökíti. (Ez alkalommal a templom a belváros vár alatti sorházakkal a lángok martalékává lett.) Emlékét jelzi e felirat:

Plebánia
tér és
templom.

VORACIS VICTIMA INCENDII
PIUS REVIXIT OBLATIS.

A plebánia térre érve, első tekintetre nyomott a hely, de csakhamar a tér felső magaslatáról gyönyörű kilátás nyílik az alatt elterülő városra és vidékére. A nyugati oldalon lévő épület valaha *Mihály* arkangyalnak szentelt *kápolna* volt, — mely a XIV. századból veszi eredetét és gothicus boltívezetei még mai napig épen fen vannak tartva, — azonban máma magtárul használtatik.

E magaslaton *kiemelkedő templom* alapköve 1553-ban lett letéve, — (miután

a régi templom 1528. ostrom következtében szét lett rombolva), — és befejeztetett 1558-ban, a rá következő évben *Zakalinczy István* püspök által felszenteltetett. E templom építő mestere volt egy olasz, (*Sebastian* nevű). A templom csak később nyerte boltívezetét, — melynek kiépítését *Busz Miklós* építész vezette. A 6 oszlop, melyen a boltozat nyugszik, Árva vármegyében készült *Osztravszky János* kőfaragó által. Ez alkalom adtával az északi fal, a templom hajójában, lett lebontva és néhány deciméterrel tovább építve. Ily módon szélesbbé vált a templom, de a volt rész-arányosságát elveszítette. A templom több ízben ág. evang. kézbe került, de újból a kath. által visszaszereztetett. Nem lesz érdektelen felemlíteni, mibe került a templom építése ez időben. A kőmives munkáért adtak: 28 arany frt., 6 mérő rozsot és 2 hordó sört; az ács munkáért 29 frtot és 1 hordó sört; az asztalos munkáért 20 frtot. — 100 drb. hosszú deszkáért fizettek 4 forintot; 100 drb. léczért 1 frtot. 1300 drb. zsindelért 1 frtot, de az ablaküveg ára felért a kőmivesek fizetésével. A templom birtokában van egy góth stílu ezüst szentségtartó; — állítólag I. *Lajos*, magyar király adománya, melyet ő IV. *Károly* császártól viszon-

ajándékol egy kristály, ezüsttel ővedzett, kannáért kapott, — ennek oldalába volt elhelyezve egy darabka ama posztóból, melyet Krisztus urunk az utolsó vacsora alkalmával terítőtül használt, — és mely még mai napig a prágai székesegyházban zöld csütörtökön az oltárra helyeztetik és a kincstárban nagy kegyelettel őriztetik.

Illés-
házyak
mausoleu-
ma a
plebánia
templom-
ban.

A templomban van egy vasrács által elzárt kis kápolna, — ez rejti az *Illés-házyak*, kryptáját, melyben *Illésházy Györgynek* életnagyságú szobra, áttetsző alabastromból, fekete márvány fülkében, továbbá u. ott a mellékoltárral szemben, *Illésházy József* érczmellszobra látható. A feszület kiváló szépségű és remek kivitelű. A sirbolt II. József császár idejében szórattott szét, az ékszerek *Dubniczra* elvitettek — a koporsókból pedig éteszközök készültek kórházak számára.

Népkert.

A várba vezető utat és magát a várat mellőzöm e helyen, miután erről a vártájékoztatóban (II. fej.) ugyis terjedelmesen lesz szó. Menjünk a templomtérről a délfelé nyíló kis ajtón ki a *népkertbe*, mely a trencsényi gyermek-seregnek nyári időben tanyáját képezi; e helyen, szinte újabb időben, több kedves újítás történt, részint a város, részint egyes polgárok áldozatkészsége folytán.

Leérve a dombon, jövünk az úgynevezett *Illésházy térre*, — melyről a világtájak mindenike felé utcák nyílnak.

Vág felé vezető (éjszak) utcájában van a *Synagoga* és az *izr. népiskola*; — a Kubicza utcájában (dél) a községi elemi iskola, — tovább az *evang. templom és el. iskolája*, — ettől balra (kelet-dél) a bold. *Gyurcsék J.* nyitrai kanonok által létesített *kath. leány-nevelő-intézet*, internátussal, páli szt. Vinczéről nevezett testvérek vezetése alatt, melynek csinos berendezése és kiállítása figyelmet érdemel; — innét az utca vezet a *Sánczok* felé (délnek) vagyis *Humna*-, Trencsén külvárosába, hol szt. *Annáról* nevezett *kápolna*, egy róm. kath. lelkész által igazgatva, teljes pompájában és izléssel restaurálva (1890-ben) diszeleg.

Több
figyelemre
méltó
épület.

Humna
Trencsén
kül-
városa.

Trencsén külvárosában van még az ujonnan emelt *«Honvédlaktanya»* és a város végén levő *megyei kórház*, szt. Vinczéről nevezett apácák vezetése alatt és ez épülettel a város déli irányban végződik. — Trencsén külvárosában majdnem minden háznak van kertje kitűnő gyümölcsessel.

A főutczával parallel haladó Vág-folyó mentében, ú. n. *«Marsovszky utczában»* van Trencsén legszebb épülete: a

Marsovszky palota, — ennek szomszédságában a *törvényszéki- és a pénzügyi épület*, a *csendőrlaktanya*; ezekkel szemben a *pósta és táviró hivatal*, az áll. *mérnökség*; ez utca egyik sarkán délnyugat felé a *Scheibner-felé* vendégfogadó. — tovább haladva látható az *önk. Tűzoltók tanyája* kimagasló tornyával.

Mulató helyei közt említésre méltó: a városi park csinos sörösarnokával; a sétatér a Vág fölötti fahid szomszédságában. Különben a sétakedvelők órahosszáig üdülhetnek a várhegy mögött kényelmesen készült és elég messze elterülő *sétányokon*: (az úgynevezett városi «*Breziná-ban*»). mely helyet a városi előljáróság nagy anyagi áldozattal a közönség élvezetére legujabban berendezett. Ennek közelében van a csinos katonai lövölde.

Brezina.

Ez irányban haladva, szemünkbe ötlik a «*Frigyes főherczeg laktanya*» — a 71. gyalog ezred részére, — a megye által épített, a kor igényeinek megfelelő katonai telep. Vele szemben több csinos lak emelkedik, — s erős a remény, hogy Trencsén csak ez irányban fog épülni és terjedhetni.

Trencsén város általában igen kedvező benyomást gyakorol az idegenre:

hazánk legrégebbi s a *Vágvidék legszebb városainak* egyike. Van 420 háza, — lakosok száma (a katonaságot nem számítva bele) az utolsó 1890. népszámlálás szerint:

5102 lélek.

rom. kath.	izraelita	ág. evang.	reform.	gör. kel.
3388	1198	485	25	6

Határának kiterjedése:

2882 hold.

szántó	kert	rét	legelő	erdő	terméketlen.
1760	59	40	603	67	353

Földje általában jó minőségű, — azonban a Vág vize gyakori kiöntésével, — medre változtatásával nagyon sokat ront termékeny földjein.

Trencsén valamennyi *megyei és kir. hivatal központja*; — székhelye: a *kir. csendőrségnek*, — a *XV. honvéd gyalog-ezred* és a *71. közös gyalog-ezred* parancsnokságának.

Közönsége intelligens, — oly annyira, hogy Trencsén *hivatalnokok, katonák és iparosok* telepének nevezhető. — Gazda,

földmives alig-alig van, — de annál több a kereskedő. Kézmű iparát megismerhetni következő adatokból. Trecsén városában van mesterségre nézve iparos:

1	Asztalos	39	26	Kéményseprő	5
2	Aranyműves	3	27	Kötélverő	1
3	Aranyozó	2	28	Lakatos	28
4	Ács	11	29	Mészáros	37
5	Borbély	11	30	Molnár	6
6	Betegápoló	8	31	Mosónő	8
7	Bába	4	32	Női divatárús	5
8	Bábsütő	7	33	Nyomdász	10
9	Bognár	14	34	Órás	5
10	Bádogos	15	35	Pék	35
11	Czipész	174	36	Rézműves	8
12	Czukrász	7	37	Sipkás	2
13	Építész	4	38	Sodronyos	1
14	Esztergályos	3	39	Szabó	106
15	Fényképész	3	40	Szappanos	2
16	Fazekas	14	41	Széklonó	1
17	Kovács	20	42	Szénégető	6
18	Kárpitos	10	43	Szűgyártó	2
19	Kőműves	17	44	Szobafestő	7
20	Könyvkeresk.	2	45	Szűcs	9
21	Kőfaragó	2	46	Takács	1
22	Könyvkötő	5	47	Téglavető	6
23	Kesztyűs	1	48	Timár	1
24	Kályhás	34	49	Úveges	5
25	Kertész	4			

Van továbbá *takarék-pénztára* és *részvény-szövetkezete*; mindkettő viszonyai igen kedvezők. *Vasuti forgalma* mind az elküldött árúban, mind pedig a személy szállításban igen tekintélyes. Egyedül a vasuti forgalomnak köszönheti Trecsén emelkedését. Az, ki a várost rövid pár évtizeddel az előtt közelebről is-

merte, kénytelen bevallani, hogy *Trencsén* város rohamosan előrehaladt. A város új épületei megfelelnek az izlésnek, — tisztaságában túl tesz sok tekintélyesebb és vagyonosabb városon. Járdái kényelmesekek. A belvárost kiválóan csinosná és a szemre kellemessé teszi a körben kiültetett «*acer*». E korrall való haladás érdemül róható az 1887 óta polgármesteri széken ülő és a város ügyeit tapintatteljesen vezető *Ucsnay Ernő* úr fáradozásának és jó izlésének és a vele lan-
kadatlanul buzgólkodó városi tanácsnak, kik mit sem mulasztanak el városunkban meghonosítani és fogantatosítani, a mi a polgárok előnyére és kényelmére, a város dicsőre és emelésére, egészségi viszonyainak éppen föntartására szolgál!

II.

Tájékoztató a vár romjai közt.

Ki a 269 mét. magasban álló *tren cséni várba* fel akar jutni, az három irányban megközelítheti azt: 1-ször a nagy megyeház mellett, az u. nev. «*Váralja utcán*»; 2-szor a főtérről vezető «*sikátoron*» át, a Szt. Háromsággal szemben «a *Váralja felé vezető utcán*,» 3-szor a «*plébánia utca*» végén levő földött folyosón át.

Midőn a romok aljába jutunk, — jobbra a plébánia épületet elhagyva, balra az úgy nev. «*Závoj*» épület ötlük szemünkbe. Ez épület, még a mult században, a vár régi kapujával (melynek máma nyoma sincs többé) palánkkal volt egybekötve. — Épen a nevezett kapu volt 2 torony által védelmezve, melyek 9^m. 48^{cm}. magas, és 3^m. 79^{cm}. átmérővel birtak; mindkettő az újabb kor építményeihez tartozott, épügi a hozzáért kőfal is. — E falazat végén látni nyomait egy roskadt kőtörmeléeknek, mely az úton húzódik és mely támasztékul szolgált a felvonó hidnak; 3^m. 79^{cm}.-rel odább a második falazat áll. Az első kapu alacsony tornyával igen régi, de a belső falazata 1600 körül készült, hogy egy fel-

Závoj
féle épü-
let.

vonó hidat annál könnyebben lehessen rajta alkalmazni. A kapu maga $4\text{ m} \cdot 64\text{ cm}$. széles, $3\text{ m} \cdot 79\text{ cm}$. magas, a torony $6\text{ m} \cdot 54\text{ cm}$. hosszú, $5\text{ m} \cdot 69\text{ cm}$. széles és $9\text{ m} \cdot 48\text{ cm}$. magas volt. A szikla oldaláról nyílt a bemenet az őrszobába, innen kezdve húzódott egy $62\text{ m} \cdot 58\text{ cm}$. hosszú kőfal, mely az ókor műve, — és újabban már több ízben javítva volt. E falazat végén találni az újabb időben épített kaput, és épen itt állott még e század elején egy emeletes épület (a balról álló toronyhoz építve), mely épület azonban körülbelül 50 év előtt dűledező volta miatt lett elhordva és megsemmisítve. E torony *Mátyás tornyának* neveztetik, — vagy órás toronynak is. E torony nyugati oldalán volt látható két befalazott golyó, melyek emlékeztetik az utast az 1528. ostromra. Ezekhez hasonló kis golyó több is található a falba fúródva. A torony alatt, melynek négy emelete $18\text{ m} \cdot 17\text{ cm}$. magas és $6\text{ m} \cdot 54\text{ cm}$. négyzet alappal birt, volt a $3\text{ m} \cdot 79\text{ cm}$. mély verem (börtön). Az első emelet ajtaja góth stylű, a másodiké római, vagy inkább byzanthi, a harmadik ajtónak félfája nem létezik többé, a negyedik emelet pedig csak később lett emelve, hogy arra egy óra alkalmazható legyen. A torony eredete esik azonban azon időközbe, midőn a góth

**Mátyás
tornya.**

épitményű stil egybeolvadt a római stílussal (körülbelül a XIII. századba). E toronytól kezdve húzódik egy tömör fal, 36^m. hosszú, 15^m. 17^{cm}. széles, — a két emeletre épült kaszárnyához és innét egészen a felső várig.

A várör- Közvetlen a torony szomszédságá-
nek laká- ban, a várörnek lakásától balra 49^m.
sa. 31^{cm}. távolnyiban, fellelhető a kút, —
A kút. melynek mélysége 60^m. 68^{cm}. Az utolsó
 tűzvész alkalmával a kútba zuhant fa-
 gerendázat lehetetlenné tette a viznek
 merítését, — ekkor néhány ember lett
 lebecsátva és ezek 72^m. 06^{cm}.-re tették
 a kút mélységét. Miután a kútépítéséről
 semminemű bizonyosság — irásunk nincsen.
 kétséget nem szenved, hogy a kút épi-
 tése, illetve sziklába vágása sok éven át
 folyt és *Mátyás* idejében még nem lé-
 tezett; mert ő kivált víztartókat alkal-
 mazott; ellenben *Károly* király és fia
Lajos idejébe tehető, miután azok gyak-
 rabban időztek itt s gondjuk volt arra,
 hogy jó ivóvizük legyen. (Hogy a kút-
 nak belrészét megtekinteni lehessen, egy
 összegyűrt papiros meggyújtandó és a
 mélységbe lebecsájtandó. Hogy semmi-
 nemű kövek ne bocsátassanak be, leg-
 czélszerűbb egy pohár vizet beönteni).

A monda alapján a kút eredete következő történethez fűződik: *Zápolya István* a törökök ellen vívott csatából visszatérván, számos török foglyot hozott *Trencsén* várába, köztük egy *Fatime* nevű előkelő török leányt is. Néhány napot töltött már *Fatime* a várfogságban és szeretetre-méltó modorával megnyerte hatalmas úrnője kegyét, midőn *Omár* basafi, a leány imádója gazdag ajándékokkal közeledett *Trencsén*hez, hogy szíve választottját kiválthassa. *Zápolya* visszatartotta a gazdag ajándékot, s midőn *Omár* térden állva kegyelemért esdekelt, a vár ura megígérte *Fatime* kibocsátását, ha a töröknek sikerül kutat vágni a kemény sziklába. *Omár* néhány emberével hozzáfogott a nehéz munkához, de oly lassan folyt az, hogy a lelkileg-testileg kifáradt *Omár* súlyos betegségbe esett és csak *Fatime* gondos ápolása ragadhatta őt ki a halál torkából. Ekkor a kútnál dolgozó törökök *Allahot* dicsérve jelentették, hogy vízre akadtak. Ez hatott a gyengélkedő basafira. *Zápolya* beváltotta ígéretét, *Fatimet* szabadlábra helyezte és a szerelmeseket megvendégelvén, úri módon kikísérte *Trencsén*ből. Eddig a monda, és ennek alapján az: „*Szerelém kútjának*” is hivatik.

A kútról
keringő
monda.

Felső és
alsó tömlőcz.

Megkerülve a kutat balról, akkor megtaláljuk az utat a szikla végére. Valamivel tovább látni egy ajtót, melyen át a *felső tömlőczbe* jöhetni, ennek boltozata már régen beszakadt. Innét (miként a monda tartja) egy büntettes, *Hora-Gloska* czinkos társa, tömlőn bocsátkozott le a szikláról azon reményben, hogy ő a *Vág* folyóba zuhan, (megjegyzendő, hogy évszázadokkal előbb a *Vág* mosta várunk szikláit) esett azonban egy kiálló sziklacsúcsra és összezúzva találták őt a szikla nyergén.

Ellenben az *alsó tömlőcz* egészen a 60-as évekig jó állapotban volt és az ideig a szabadság-harczban használt fegyverek megőrző helyéül szolgált.

A vár kápolnája.

Jobbra a kúttól jön az ember a *vár legrégibb kápolnájába*. Ez előbb csak deszkázva volt, később azonban boltazva lett és két kis góth stílű ablak által lett megvilágítva, 95^{cm.} magas és 47^{cm.} széles. A kápolna építése a XIV. századba tehető. A vár kápolna maga 7^{m.} 59^{cm.} hosszú (a sanctuárium 3^{m.} 18^{cm.} széles.) Ehez simult két boltozott terem, az egyik 22^{m.} 12^{cm.}, a másik 13^{m.} 28^{cm.} hosszú és mind kettőben egészen 1820. évig a vármegye fegyverei őrizve voltak. Valamivel tovább volt a 13^{m.}

28^{cm.} hosszú *gázoló malom*, melynek ka- **Malom.**
puja fölött volt egy kőlap e felirattal:

„C. I. C. C. T. L. et D. A. E. (u. i.
Casparus Illyésházy Comes Comitatum
Trincsin, Liptó et Dominus Arvae, Eques)
auratus. Has molas in perpetuam —
Anno 1630 — sui, suorumque memoriam
confici curavit”.

Az a kő körülbelül 40 évvel ezelőtt
Tr.-Tepliczre vittetett és ott a régi temp-
lom padlójába elhelyeztetett, (ez a fő-
téren állott, de 1888-ban új templom
épült, a régi lerontatott) most nyomait
egy kereszt jelzi.

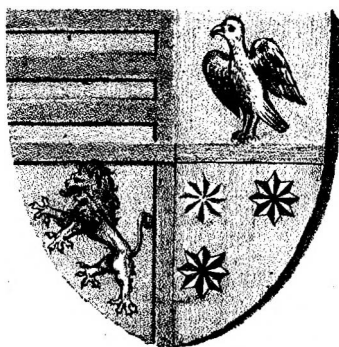
A malomhoz csatlakozott az úgy-
nevezett *menyegzői terem*, melyet 16^{m.} **Menyegzői**
04^{cm.} hosszú és 8^{m.} 03^{cm.} széles tér- **terem.**
fogatu három ablak jelez. Minden bizony-
nyal e terem a házi személyzet mu-
latozására szolgált. Tovább következtek
a 79^{m.} 65^{cm.} hosszú épületek, melyek
istállókül szolgáltak és még 60 évvel **Istállók.**
ezelőtt lakhatók voltak.

Az épületek sorát bezárja az úgy-
nevezett *éheztető torony*, föld alatt vájt **Éheztető**
7^{m.} 59^{cm.} mély tömlőczczel. E torony **torony.**
átmérője 6^{m.} 54^{cm.} és igen szilárd épít-
mény. Balra tőle húzódik egy 37^{m.}
93^{cm.} hosszú védfal, (vár-gát), melyre
1528-ban egy kisebbszerű bástyát épít-

tettek; e mögött található a «harmadik» várba vezető kaput. — mely az újabb kor szüleménye.

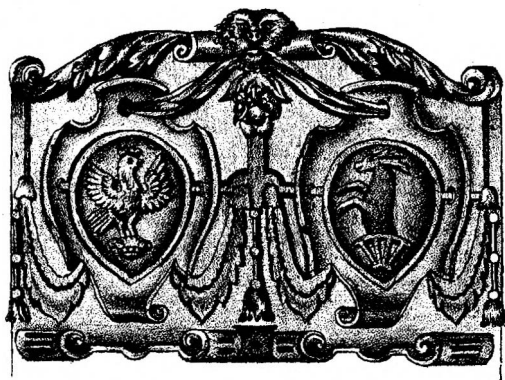
**Borbála
királyné
laka.**

Jobbra a kaputól húzódik egy 22^m. 76^{cm}. hosszú fal egy nagyobb épület felé, mely egy kastély alakkal bír, és ezt *Borbála* királynénak (*Zsigmond* király neje) tulajdonítják; mert az észak—keleti oldalon egy erkély alatt látni ezimérét: egy négy részre osztott kölap a négy magyar folyónak symbolumával — a cseh oroszlánnal, egy sassal és a cilleiek három csillagával.

Az alsó várnak közepén látni egy tágas, de már az összeomlásnak engedett pinczét. Körülbelől 15^m. 17^{cm}. távolnyira a harmadik kaputól emelkedik egy torony magas ajtóval, mely fölött az *Illyésházy* és *Pálffyak* czimerét láthatni e

nemű felirattal:

„Stephanus de Illyésháza Comes Comitatum Trincin, Lipto, Dominus Castorum S. Georgii et Bazin, Stomfa, Trincen, Likava, Suran, Clabrag (talán Cabrag?) Zitnia, ac Tovacio in Moravia, Sac. Caes. Mtis. Consiliarius, ac per Regnum Hungariae Mag. Curiae etc. et Catharina Pülffy Restauraverunt 1600“.

45 évvel ez előtt e hatalmas torony leszakadt és a czimert 2 lapjával együtt boldogult *Heinrich János* trenceséni fürdő igazgató Bécsbe elvitette. Ezen összeomlott toronynál áll egy 2^m. 85^{cm}. széles és 1^m. 90^{cm}. magas ajtó, melyen át jobbra a bástyára, balra pedig a nevezett várgátra juthatni, ez 3^m. 79^{cm}. — 9^m. 48^{cm}. széles és 9^m. 48^{cm}. mély. Nem messze

tőle jobbra láthatni egy befalazott góth stílusú ablakot, 2^m. 85^{cm}. magas, és 1^m. 90^{cm}. szélessegű kapút, mely felvonó hiddal volt ellátva; körülbelül 28^m. 45^{cm}. távolnyira a leszakadt torony színhelyétől balra lelhetni ismét egy alacsonyabb kapút, mely a bástyára vezet, — és 98^m. 61^{cm}. hosszú, 7^m. 59^{cm}. széles; e fölött még egy 5^m. 69^{cm}. magas és 22^m. 96^{cm}. hosszú bástyafal találtatik.

A kisebb kapútól balra áll egy emeletes épület és épen ez oldalról vezetett lépcsőzet a *Zápolya-féle vár-árokba*.
Zápolya árok. mely újabb kora, de már romlott.

Egy más úton haladva a lépcsőzet mellett, a falazatra lehet felhágni, hogy az alsó árkot is meg lehessen szemlélni. A lezuhant toronytól vezet egy 14^m. 23^{cm}. hosszú, 17^m. 59^{cm}. széles folyosó
Várudvar. a vár udvarára. A fal jobbról meg van erősítve egy 11^m. 38^{cm}. széles, két bolt-ívezettel bíró oszloppal, melyet a romokból építettek.

Magában a vár udvarban, mely 49^m. 31^{cm}. hosszú és 15^m. 97^{cm}. széles, látható balra egy erős torony és mellette egy ajtóféle boltozat; ez valószínűleg *Zápolya* ideje előtt a vár udvaráról a bástyára s onnét a keleti dombra vezetett, midőn még semmi árok sem választá el a várát

a dombtól.

Itt szemlét tartva, (midőn az idegen a vár felé fordul), látni az épületen 3 befalazott golyót.

Az erős toronytól jobbra jövünk a kis, igen kellemes kilátást nyújtó bástyára, melynek jobb oldalán fődött erkélylyel bíró lakások voltak. Hihető, hogy ezek *a legrégiebbek a várban*. Itt is található egy összeomlott folyosó, mely a sziklára és később a vár árkába vezetett.

A vár
legrégibb
lakásai.

Jobbra fordulva, látjuk szemközt az *Illésházy kaput*, melyhez egykor egy fa hid (19^m. 92^{cm} hosszúságu) vezetett, és egykor kőből épült ezülpökön nyugodott. A kapu fölött volt az *Illésházy és Pálffy* czimere, az máma is látható, következő felirattal:

Illésházy
kapu.

Spectabilis ac Magnificus Dominus Dominus Stephanus de Illyésháza Palatinus Regni Hungariae Judex Cumanorum ac Comitatum Trincsin et Liptó, Comes Sac. Reg. Mtis. Mathiae 2-di Regis Hungariae etc. Consiliarius et per Hungariam Locum tenens, ac Catharina Pálffy de Erdöd Consors fecerunt anno MDCIX.

Ezen kapun át juthatni az úgyneve-

**Zápolya
épület.**

zett «Torony udvarba», mely a *Zápolya-épületet* 2 részre osztja; — balra látni egy nagyobb épületet, ez I. *Lajos* királynak tulajdonát képezte, alant boltivezetekkel bir, és magasság után itélve, két részre volt osztva. — A bal bolthajtásból jöhetni egy alacsony nyíláson át a 37 \square m. széles udvarra, ebből pedig a város felé néző (fél körben vonuló) udvarra. Innét látni az épület nyugati oldalán két ablak között falba fúródott golyót, mi tanujele annak, hogy a várat az elővárosból is ostromolták.

Ez épület 7 szobával birt, (e között 2 nagyobb teremmel, melyekből a nagyobb 11 m. 38 cm. hosszú, 9 m. 48 cm. széles és feliratokkal volt diszitve.)

Miután e szobák egyikében (az első emeleten) a vakolat alatt sok nevet találtak (1550, 1552, 1569 év-számokkal), ebből azt következtetik, hogy ez épület, (mely még e század elején földél alatt volt) az 1528. pusztulás után lett volna renoválva. Ezt bizonyítja a *túloldalon* feltüntetett (igen durván vésett) ezimer is, mely ez épület egyik ajtaja fölött még a 80 — as évek elején volt, — de 1884-ben az egész oldal fenti ezimerrel együtt leszakadt, és így az örszobába került. Épen ezen épülethez volt a 2 emeletes

Zápolya féle épület (30^m. — 35^{cm}. hosszú, 10^m. 43^{cm}. széles) építve, mely ily módon *Borbála* királyné lakosztályával szoros érintkezésben állott. Az ósdi épület azonban, mely az Illésházy kapujától jobbra áll, és *Mátyásnak* tulajdonittatik, — alúl két boltozattal bir és fönt 3 teremnek nyomai láthatók, miként azt a tűzvész maradványai jelzik.

Ez épület közepéből, mely az összedült toronynyal kapcsolatban volt, észrevehető a nagy torony oldalában 4 befalazott golyó. — Ez épület szeglete és a

vele érintkező *Borbála* királyné laka egy kis udvart képez, melyben egy 3^m 79^{cm}. mélységű, koczka kövekkel kirakott kút több évvel ezelőtt beszakadt.

Vár
kápolna.

Innen a nagy torony felé irányítva lépteinket, szemünkbe ötlík a napnyugta felé a *várkapolna*, mely azonban csak később a toronyhoz és Lajos király épületéhez hozzáépítettnek látszik, — ezt igazolják: az előfalnak a kiszögellése és a vöröses, egész tornyot díszítő csikok, melyek a góth ízlésű kápolna mennyezetének beszakadása daczára még nem pusztultak el teljesen. Ehhez hasonló góth épületet találni *Borbála* királyné lakában is. A kápolna hajója 9^m. 48^{cm} és 7^m. 90^{cm}. széles; a sanctuárium 3^m. 79^{cm}. hosszú, ugyannyi széles, ez utóbbinak diszitményei is vannak, melyek a XVII. századból valók. A kápolna restauratiojának költségeit *Illésházy* viselte. — *Illyésházy* különös kívánságára *Lippay György* esztergomi primás 1661-ben okt. 3-án szeplőtelen szűz Mária fogantatása ünnepén felszentelte, ámbár 10 évvel előbb az (1651-ben) *úrnap*i körmenet e helyről volt vezetve.

Már most eltekintve a kápolnától, szenteljük figyelmünket a már említett a *Borbála* toronyudvarral határos *Borbála királyné*

épületének. Ez 32^{m.} 25^{cm.} hosszú, 18^{m.} 02^{cm.} magas és 14^{m.} 23^{cm.} széles épület és magában foglal 3 pinczét, 1 nagy termet és 7—8 kisebb termet, (a *kincskamrát* ide nem értve.) Egy szűk sötét folyósó (10^{m.} 43^{cm.} hosszú) vezet egy épületbe, a pince bemenettől balra, — 7^{m.} 59^{cm.} hosszú, 4^{m.} 74^{cm.} széles, falba vágott, csekély nyílás által megvilágított, úgynevezett «*kincskamarába.*» E mellett még egy másik is létezik, melyhez a bejárás szintén a szűk folyósón át vezet. Az itt alkalmazott ajtók alacsonyok voltak készítve. Az épület közép részét elfoglalta a nagy terem, mely 12^{m.} 33^{cm.} hosszú, ugyanannyi széles és 7^{m.} 59^{cm.} magas, három ablak által megvilágítva. Ez alatt található a pince, valamint a nagy terem goth boltívezete is, mely a nevezett kápolnához teljesen hasonló. A nagy terem régen beszakadt, — míg ellenben a pincék jobbra és balra is teljesen épek. Az épület jobb oldala felé volt egy szoba, 9^{m.} 48^{cm.} hosszú, 7^{m.} 59^{cm.} széles, két ablak által megvilágítva, 1^{m.} 90^{cm.} magas 1^{m.} 25^{cm.} széles, épen olyan kivitelű boltozatos lakosztály, mint a nagy terem. Később a boltozat el lett odábbítva és a szoba a magasság szerint 2 részre osztva, mi 1566-ban történt; mert épen ezen év-számokat láthatni az ablakokon festett

kir. épülete:
 egy nagy terem, 8 kisebb lakosztály és a kincskamara.

czimerekben. Az egyik ablakon levő czimerben látni (festve) egy kettős sast e felirattal: «*Margaretha Szüz Gräfin zu Arch. Wittib*» úgy ez ablak másik czimerében egy szerecsent és e szavakat: «*Piro Graf zu Arch;*» a szomszéd ablakon látni az említetthez hasonló szerecsent és e felírást: «*Anna Gräfin zu Arch*» a másik czimerben egy sast e szavakkal: «*Georg Graf zu Serin.*»

Mellőzzük a czimertan magyarázatát, és nézzük tovább az épület belső részeit. A földél nélküli szoba mellett volt egy 9^m. 48^{cm} hosszú és 5^m. 69^{cm}. széles szoba; e fölött ugyan ilyen nagyságu. A nagy teremből balra volt minden emeleten 2—2 szoba. Utóbbiban volt mindjárt a bejáratnál két 9^m. 48^{cm}. hosszú, 8^m. 54^{cm}. széles, egykor erősen rostélyozott ablak által megvilágítva, és egy kéménynyel ellátott nagy terem,— mely nem szórakozó-terem, hanem *gyűlés-terem*, vagy ítélet kihirdető szoba lehetett, ami az ott lévő erős vasrácsozatból kiviláglik.

A jobboldalon van egy, valamivel mélyebben fekvő, fűthetlen szoba, — e fölött egy boltozatos, de fűthető; az alsó *archivum*, a felső pedig *iroda* lehetett; ehhez vezet egy erkély. Most érünk 43 lépcsőn át az első emeletre a *Matschaker* épület.

épületbe, — (ez Csák Máté idejéből való és nevét onnét vette, hogy Csák Máté Bécsben a Matsakerhofnak nevezett palotában is külön udvart tartott) mely *Borbála* királyné épületéhez van építve; jobbra egy folyosón át 7^{m.} 59^{cm.} hosszú, 4^{m.} 74^{cm.} széles, erkélylyel ellátott szobába érünk.

Ha bal felé fordulunk, egy ajtó vezet két szobába, és pedig úgy, hogy az egyikből ott, hol hihetőleg a kápolna hozzá volt építve és felmenet a Matschaker épületbe volt a lemenet a kápolnába; — a másikkól pedig a toronyba feljöhetnek. **A torony és belső emeletei.** A *torony talapzatának* minden oldala 11^{m.} 38^{cm.}. A torony magassága 53^{m.} 10^{cm.} tesz ki. Egykor a torony magassága 15^{m.} 17^{cm.}, szélessége 7^{m.} 59^{cm.} lehetett; csak később és pedig azon időtájt, midőn a *Matschaker épület* emelve volt, kellett a tornyot is magassabra emelni, hogy az épületet messze túlszárnyalja. Ha tekintetbe vesszük a torony emeleit, akkor 6 emeletet kell kiemelniünk, holott ellenben egykor csak 3 emelet volt. E toronyban 10 góth stílú ajtó van alkalmazva 1^{m.} 58^{cm.} — 1^{m.} 90^{cm.} magas, 63^{cm.} széles, továbbá 2 római v. byzanthyi tilu ajtó egyenlő kiterjedésben. Minden meleten található egy szoba, — s mind-

annyi, egészen a legalsóig, fűthető volt. Ezt a kémények jelzik. Kiválóan a IV. emeleten volt egy szebb, 3 ablak által megvilágított, 5^m 69^{cm}. hosszú és ugyanannyi szélességű terem. Ama lyuk, mely a torony alsó emeletén látható és a verembe vezet, biztonság okából, a 70-es években be lett falazva, jóllehet örült kieneskeresőktől az újból és újból kinyitattott. Míg végre 1880-ban teljesen kellett azt elzárni, illetve beháynni, miután ez évben egy szerelmes pár azon veremben mérreg által oltotta ki életét és miután a holt tetemek feltalálásakor már annyira indultak feloszlásnak, hogy többé nem voltak elszállíthatók, ott nyugosznak a sokat látott torony legalsó emeletén.

A torony
fakarzata.
A vár leg-
magasabb.
pontja.

A torony legfelső fa-*karzata*, melyhez az említett 43 lépesőn kívül 66 kőlépeső és 30 falépeső vezet, köszönhető néhai báró *Sina Györgynek*, ki azt hozzá férhetővé tette.

S most a vár legmagasabb pontjáról, a torony karzatáról pillantsunk a vár romjaira. Látjuk: *nyugatnak* a vár kápolnát és *Lajos* kir. épületét; *éjszakra* a *Matschaker épületet*; *keletnek* Borbála királyné épületét és *délnek* *Zápolya* romjait; — *háttérben* pedig az ósdi épület és az *Illésházy kaput*. Ha ez utóbbin

a visszamenetnél haladunk és mindig jobbra tartunk, egy gyalog ösvényre érünk, mely a sziklára és a vár felső árkáához vezet. Eme gyalog ösvény ugyan kezdetben kissé meredek, — de nem sokára következik egy kényelmesebb út. A várárkához érve, látni ugyanabban nem messze a bemenettől egy alásüppedt folyosót. A felső vár árokról, mely 117^{m.} 58^{cm.} hosszú és 111^{m.} 38^{cm.} széles, jöhetünk az alsóba, mely 22^{m.} 76^{cm.} szélességű, hol oszlopok nyomait is találhatni, melyeken valaha hid feküdt. *Zápolya István* kezdte építeni mindkettőt, de az építkezés befejeztét nem élhette meg. Utunkat ismét a megtett uton folytatjuk, azon különbséggel, hogy ez út a plébániától kezdve, egy délre nyíló ajtón át a »*Népkerten*» keresztül, sokkal regényesebb, mint felmenetnél említettek bármelyike.

**Vissza-
menet a
várból.**

Ezzel zárom a várromokon nyújtott tájékoztatómat, — nem különben a vár építészeti szempontból vett magyarázatomat és áttérek a III. részre vagyis *a vár történetének chronologiai rendben való leírásához*. E helyen még azt említem fel, hogy a vár a természet és művészet által egyaránt megerősített; — tekintve északi oldalról a várat, az oly meredek, hogy azt megmászni lehetetlen; — keleti oldal-

Zárszó.

ról ostromolható volt, — és éppen ezért találjuk ez oldalon a leghatalmasabb erődítéseket, mély árkokat, három rendű bástyafalat, melyek által a vár ez oldalról is annyira biztosítva volt, hogy *Csák Máté* sokáig daczolhatott *Robert Károly* hatalmas hadaival, — melyek végre a vár bevehetlenségéről meggyőződve — szégyennel hátráltak!

Régi emlékek, — régi dicsőség a vár látásán keblünkben kél, s lehetetlen, hogy a vándor pár pillanatra meg ne állapodjék és a rég mult időket szemei elé ne idézze, elandalogva az egykor oly hatalmas *trencsényi vár* látásán:

«Itt hajdan dáliák harcoltanak életük árán,
Szablyáik fényén honszeretet ragyogott.
Most csak puszta falak meredeznek búsan az
égnek,

Síri enyészetnek nyujtanak égi tanyát.
Ámde a völgynek ölén, a folyó hullámai
mellett,

Új fény csillan elém s lelkem örömderűl:
A békés haladás koszorús nemtője sűrög-forg,
Áldás kél nyomain s munkabíró kezein.
Úgy hát állj düledék, emlékjele a mult
temetőjén:

Új eszmék dalait zengi felém a jövő.»

(Cserei József 18 ^{IX.}/_{15.} 87.)

III.

A vár chronologiai története.

«Das Schloss Trenesén und dessen Gebiet» v. J. Lord. czimű tárcza rovatban olvastam: (Igy írja ezt Rupp Jakab. magyarországi helyrajzi történetében is.) Régi traditio, mely e vidéken szájról szájra jár, hogy a magyarok Magyarhon elfoglalása óta Trenesén vára fenn állott, s hogy a vár középső részét *Terentius* (*Terentius* tornya) proconsul, *Julián* apostata, róm. császár XV. legiójának vezére építette volna a *Sarmaták* betörései ellen. «Kr. u. 140. év körül *Márk Aurél* uralkodása közben.)

E nézettel szemben merem kockáztatni azon állításomat, hogy ha a római történészeknek hitelt adunk, akkor lehetetlen, hogy *Trenesén Terentiustól* vette volna eredetét. És pedig:

A római történetírók egyhangulag vallják, hogy a római birodalom és a szomszéd nemzetek közt a Duna folyam képezte a határt s hogy pusztán a Duna átkelési pontjain lehettek erődtvények és gyarmatok építve; mit világosan jelez a számos máma virágzó Duna-parti város.

Ha ez áll, akkor *Trencsén* legkevésbé sem lehetett ily nemű erődítvény, vagy gyarmat s e szerint nevét sem veheti *Terentiustól*. (Nem lehetetlen, hogy itt római telep volt. Az alsó sánc fölött (a gőzfürdő és evg. temető közötti úton menve fölfelé) van a *Kamin*-féle szőlő, mely később *Kubinszkyék* birtokába ment át, E telken ásás közben római sírnak maradványaira akadtak, sőt egy *Nero*-korabeli aranypénz is találtatott, mely jelenleg *Motkó Árpád* úr birtokában van.)

Márk Aurelius ugyan 176. kr. u. az ellenséges területen néhány helyet megerősített, de mind mondva volt, szintén csak a Dunához közel; mert csak 8 stádiumra (1440 m.) volt szabad az ellenségnek magát a Dunától távol tartania. Fia *Commodus* eme erődítvényeket visszaadta az ellenségnek és megengedte, hogy már csak 2 stádiumra lehetnek távol a Dunától (360 m.). Ezek alapján *Trencsén* jóval messze felülhaladja a 8 és 2 stádiumot; mert közel 133·6476 km. (15 mf.) távolban van a Dunától.

Igaz hogy a rómaiak az ő kalandor hadjárataik alkalmával *Trencsént* is láthatták, és azon 100.000 római közül egynéhány, kik a *Jazygok* által foglyúl ejtettek, itt őriztethettek, de a vár ala-

pitóiu, melyen nyoma sincs a római építkezésnek, ők nem ismerhetők el. S így eredetét nem tudjuk!

A vár és város a régibb időben sehol sem szerepel *Trencsén* néven. Hanem majd *Trincin*, *Trinčin*, *Tričen*, és *Tritin* elnevezéssel előfordul, sőt *Trisson* és *Tritson* is, Anonymusnál *Trusun*.

Gondolom, e külön-külön elnevezés a Dialektusok különbsége szerint jött az ususba. Legvalószínűbb, hogy a vár építésében látható három kiemelkedő bástya és a hármaskörzetből leszármaztatható *Trencsén* neve: miután e szláv-szó *trytin-három várat* jelent (*tri* = három *tin* = vár.)

Sőt menjünk tovább! Gondolható, hogy *Trencsén* onnét is vehette eredetét, midőn t. i. a sebesen rohanó *Vágus* (*kóborló*) közvetlenül a vár sziklái alatt vette útját, az azon lefelé szálló tutajosok a kiálló sziklánál, (mely hely rájuk nézve bizonyíttal veszélyes is lehetett), egymást óvatossá tették: «*Pozor pri Trčine!*» Vigyáz a kiállónál (t. i. sziklánál), miként azt a tutajosok minden veszélyesebb hely közeledtével egymással hangos kiáltással közölni szokták.

E figyelmeztető szó idővel rajt száradt a kiálló sziklán és a helyen is. Így

gondolhatni *Trencsén* elnevezésének eredetét a legvalószínűbbnek, hiteles adatok hiányánál.

Bár miként is áll a dolog, a későbbi kutatásokból kiderült, hogy a Vág völgyben *Jazygok* éltek, kik *slávok* voltak, és ezeknél talált *Ptolomäus* nevű geografus egy *Trisson* nevű várost, vagy más kéziratok nyomán *Tritson*. Miután azonban a *Jazyges Metanastae* (kivándorolt görögök), kik a *Tisza*- és *Duna*-közbe letelepedtek, ily nevű várossal nem bírtak, akkor *Trisson* feküdt a *Slávo-Jazygok* környékén, mely földrajzi fekvés *Ptolomäus* állítását megerősíti.

Az első telepítvényesek a várban laktak, és a várszikla alatti sorházban, midőn még a Vág vize azon területen folyt, hol máma éjszakra fekvő házak állanak. A Vágnak ezen folyása ember emlékezet óta hiteles adattal igazolható.

Annyi bizonyos, hogy *Trencsén* és vára hazánk legrégibb lakhelyeinek egyike; a város fekvése stratégiai szempontból érdekes, várhegye pedig, főleg azon korban, midőn esaták és hadjáratok kimenetele várak bevételétől és elestétől függött, mint hadfigyelő álláspont kiváló fontosságú volt, s így feltehető, hogy vára korábban

keletkezett, mint a város.

Összegyűjtött történeti adataink következőkbe foglalhatók egybe; kiv. *Lord* adatait és Rupp «Helyrajzi történetének» sorrendjét követem: *Árpád* 895-ben kiküldte vezéreit *Zuárt*, *Kadósa*, és *Huba*, Felső-Pannónia meghódítására; ezekkel szembe szállt *Zobor* herezeg (*Svatopluk*) marahánok királyának vezére Nyitra mellett, és csak 3 napi heves csata után sikerült a magyaroknak a morva hadat leverni. Ez ütközetben *Zobor* megsebesült *Kadósa* fegyvere által és fogságba esett. — 2 nappal később Nyitra vára a magyarok által megostromoltatott, a maraháni sereg szétveretett és *Zobor* halálra ítéltetett. E győzelem folytán megadta magát *Galgócz* és *Beczko* vára; *Trencsén* mellett pedig a Vág felső mentében minden erősített hely szinte megadta magát *Hubának*; [Et omnes nationes illius terrae se subiugaverunt sibi usque ad fluvium Vág. Et quia gratia Dei antecedebat eos, non solum modo ipsos subiugaverunt, verum etiam omnia castra eorum ceperunt, quorum nomina haec sunt asque modo: *Stumbey*, *Colgoucy*, *Trusun*, *Blundus* et *Bana* et ordinatis custodibus castrorum iverunt usque ad fluvium Morva. (Béla király névtelen jegyzője, 15^a (37)] a vár-

895.

nagyok és vezérek említett várakból bilincsre verettek, és *Árpád* elé vitettek, ki népfőbbségeinek beleegyezésével bilincseiket föloldatta, — ők a hűség esküjét kezébe letették, és ennek fejében más birtokokat kaptak. Az utolsó sláv. *Supremus-Comes Trencsén* várának volt *Lahor*.

Mind a nevezett várakat és azok birtokait *Árpád* nemzeti tulajdonának ki nyilvánította.

1069. 1069-ben *Otto* morva herezeg betört Magyarországra és elpusztította a Vág-völgyet egészen *Trencsénig*, honnét gyűlevész hada sok népet és igásbarmot elhajtott. Ez időben volt *Opos*, a hős *Márton* fia, *Trencsén* várának *Comese* és várnagya, ki őrseregével szembe szállt *Ottóval*, legyőzte őt, és minden elrabolt jószágot visszafoglalt tőle. *Salamon* király ezen vitéz tetteért «*Bátornak*» nevezte őt és ezen *Opostól* veszi származását a *Báthory* család. Hogy ez időtájt *Trencsén* létezett, bizonyítja egy 1111-ből való oklevél, mely szerint a magyarok bejövetelekor *Trencsénre* is bukkantak; s hogy e hely mint város *Szt.-István* előtt is ismeretes volt, de sorsa nincs felemlítve.

A régi várgrófok közül néhány

említhető: 1141—1267. évig: *Alaghi* 1141, *Mihály* 1193—95, *Bob* 1241, — *Vogomel* (Bogomir?) *Sobeslav* fia, 1247; ez a tatár pusztítás után felépített néhány várat a legnagyobb gyorsasággal és ily módon sok ember életét mentette meg; ezért kapta jutalmúl a *kiszuczai* és *szúcsi* völgyet. Utána említettik: *Baas* 1259; *Herand* 1265; *Jakab* 1267-ben. Külömben ez időből *Trencsénről* okmányilag semmi sincs felemlítve; az bizonyos, hogy 1200 körül a «Johannita» v. «Máltai» lovagok Trencsénbe voltak meghíva. (Templomjuk a szt. Lélekhez és házuk volt az elővárosban, nem messze a városház tornyától, jobbra az első ház sor mögötti telken.) *Lehota* falu is tulajdonuk volt. — 1301-ben a Johannita lovagoknak, mint Károly buzgó párthíveinek *Trencsént* kellett elhagyniok, és helyükbe *Ferenczrendiek* lettek bevezetve; 1528-ban az ostromállapot idejében a kolostor *Kacziáner* hadvezér parancsára feldulatott, és többé nem is épült fel.

1224-ben II. Endre uralkodása alatt 1224.
Trencsén vára és birtoka a beneczés apátság alapítványához csatoltatott.

1241-ben a szerencsétlen sajói ütközet után IV. *Béla* király éjszak felé menekült és szerencsésen Znyó várába 1241.

eljutott, — azt azonban a tatárok üldöztetése folytán elhagynia kényszerült. — A király jött a kis Fátrán át *Trencsén* vármegyébe, az összes várakat megszállotta és *Bogumirt*, Soboslav fiát, *Trencsén* fővezérének kinevezte és a Vág vidékének *Supremus Comessé* tette.

1254. 1254-ben IV. *Béla* király két hőst állított *Trencsén* várnagyaivá, kik a saját ütközetben kitűntek: *Baast* és *Herandot*. hogy a cseh *Venczel* és *Ottokár* fia merényletei ellen védjék a vidéket.

Az 1000-ik évtől egészen 1318-ig virágzott egy nemes, bátor nemzetség az Árpádházból származott királyok idejében *Szabolcs* unokáitól *Chaák* (Tschaák) nak mondott ág. Ez ág gyakrabban volt a trón támasza és azért méltóságokkal és gazdag birtokokkal megajándékozott. Ámbár e jeles nemzetség *Chaákvár*-ból származik, mégis a régi szokás szerint előnevét szülőnevétől vette. Találni ily előnevű *Chaákokat*: *Ugud*, *Kisfalu*, *Ujlak*, *Bakony*, *Marczaly* stb. Az előnév gyakran vezetéknevvé lett átváltoztatva; így *Ugud*, *Ugrin*, *Chaák*, *Ujlaky*, Demetrius *Chaák*; igen gyakran az apa keresztnéve fiának mint vezetéknev adatott: *Ugrius* fia *Miklós* *Miklós Ugrini*. És ezen bevett szokás szerfölött megnehezíti a családfa összeál-

litását és mindazok, kik arra nem figyeltek, hitték, hogy *trencségi Chaák Máté* az utolsó *Chaák* volt. — Ezen ismertes nemzetség a Vág mentében is birt birtokokkal, és úgy látszik, hogy *Csachticz* is egy *Chaák-é* volt.

1275-ben IV. *László* uralkodása 1275.
alatt *Csák István* kapta Trencsén várát és birtokát ajándékul az ő bátor magatartásáért *Ottokár* cseh királlyal szemben.

1295-ben III. *András* uralkodása 1295.
alatt *Csák Mihály*, (előbbinek fia) birtokába került a vár.

1300-ban meghalt *Csák Mihály* és a 1300.
hires *Csák Máté* (Mathias Trenciniensis) lett birtokosa a várnak, és ura Vágnak, főispánja Trencsén vármegyének.

1302-ben *Csák Máté* egyesült a 1302.
kalocsai érsekkel, hogy a magyar koronát IV. *Béla* unokájának *Venczel*, cseh királynak felajánlja. Ugyanazon évben *Csák Máté*, *Trencsén* főispánjának sikerült több pártnak a fejét *Venczel* részére megnyerni, ki *László* nevet vett föl, és megkoronáztatták őt a kalocsai érsek által.

1305-ben, miután *Csák Máté* és 1305.
pártosai *Venczelben* csatlakoztak, meg-

hívták a trónra *Ottót*, a bajor herceget, ki szintén IV. *Béla* unokája vala; és *Benedek*, veszprémi püspök által megkoronáztatták őt.

1308. 1308-ban, *Ottó* király távozása után, megjelent *Csák Máténál Trencsénben, Gentilis*, pápai követ és sikerült őt ígéreték és rábeszélés folytán *Károly* király pártjának megnyerni, úgy hogy *Róbert Károly* őt, mint főispánt a megyében és összes birtokain urává megerősítette.

1310. 1310-ben, miután *Csák Máté* az országgyűlésen meg nem jelent, sőt párt-híveivel *Károly* ellen szövetkezett, *Csák Mátéra* egyházi átok kimondatott.

1311. 1311-ben az összes alsó-nemesség (Komáromtól a felső Kárpátokig) *Csák Máté* pártjához csatlakozott. Ez, az egyházi átok miatt felbőszülve, pusztította a nyitrai, esztergomi és váczy püspökségeket és birtokainak urává lett — oly annyira, hogy birtoka Esztergomtól a Szepességig terjedett. Számos várban (egészen Visegrádig) ezer meg ezer fizetett katona volt, alattvalói voltak, mint egy királynak; — környezetében volt egy *palatinus*, *udvarmester* és *kincstárnok* (a trencsényi várban) kiket ő védművekkel és vízvezetékekkel ellátott; a váron kívül

messze terjedő ültetvényesek és állatkertek voltak, mindenütt hercegi pompa és fény uralgott. Ez év júl. 6-án *Gentilis* bibornok kimondotta az egyházi tilalmat (interdictum) *Csák Mátéra*, szövetségeire és egész környékére; sőt, hogy a holttetemek is temetetlenül maradjanak. Mindamellett az egyházi—tilalom szavai *Mátéra* hatással nem voltak, jóllehet a nyitrai püspök *Csák Máténak* politikai intézményeinél tanácsadói szerepet vitt.

1312-ben *Csák Máté* és *R. Károly* 1312.
közt harcra került a dolog *Rozgonynál*; kezdetben *Csák Máté* serege győzött, kivált midőn az 1700 pánczélos válogatott lovas *Aba* fővezérlete alatt hadtestének segítségére érkezett; azonban jun. 15-én történt, hogy a két fővezér *Demetrius* és *Nagy* elhamarkodása következtében *Rozgonynál* a csatát elvesztették. A fővezérek: *Demetrius*, *Aba* és *Omode* a csataterén halva maradtak; és *Csák Máté* serege, ámbár sokkal kisebb volt az elvesztettek száma, futásnak eredt. *Csák Máté* legnagyobb ellenségét *Forgács Endrét*, ki IV. *Béla* királyt a tatárok kezéből kimentette, mint foglyot *Trencsén* várába hozták, és a vár ura parancsára halálra ítélték.

1314-ben *Csák Máté* pártja elvesz- 1314.

tette Komáromot és *Visegrádot*, a királyi csapatok győzelme következtében, és mivel a szövetségesek nem tudták *Visegrádtól* Szepesig fentartani e hosszú vonalat, *R. Károly* kényszerülve volt *Esztergomot* az esztergomi érseknek átadni. — Mindennek daczára *Csák Máté* hatalma nem lett megtörve; mert *Csák* megerősítette *Holics*, *Tapolcsán*, *Baán* és *Zsolna* városokat és nagy eredménnyel háborút folytatott *Morvában*.

1316. 1316-ban *Kalocsán* egybegyült püspöki kar újból kimondotta az interdictumot *Csákra* és pártosaira. Ez azonban eredménytelen maradt úgy, mint az előbbi; mert *R. Károly* az e közben megbetegedett öreg *Csákot* nem merte megtámadni, és nem is akarta; egyrészt nem bizott győzelmében őt teljesen megtörni, másrészt attól tartott, hogy a püspöki kar a legyőzöttek birtokait magajavára fogja követelni.

1318. 1318-ban szept. 9-én aggkorában meghalt *Csák Máté* (és miként Bél megjegyzi, sorvadó lázban) a *trencsén*i várbán, minden férfi utód nélkül. *Csák Máté* a magy. bírodalom legnagyobb *oligarchája* nincs többé! Hihetőleg a *trencsén*i várbán lett eltemetve, miután interdictum alatt volt s az egyház nem engedte

öt egyházi pompával, vagy valamely templom sírboltjába elhelyezni.

Dicséretére válik *Csák Máté* és pártosainak, hogy egész kalandozása alatt, némelyek állításával szemben — csak egy templomi rablást is vitt volna végbe. Maga *János*, nyitrai püspök e tekintetben a legcsekélyebb szemrehányást sem tesz *Máténak*. Annál kevésbbé volt eszökben Nyitra egyházmegye pátronusainak tete-meit (sz. *Sorard* és *Benedek*) elégetni, miként azt általában hitték; ellenkezőleg 1638-ig e tetemek voltak láthatók a nyitrai vártemplomban egy pompás koporsóban elhelyezve és még ugyanazon évben *Telegay* püspök által a főoltárba elhelyezve.

Ámbár az eddig elősorolt külső viszonyok, háborúskodások és kalandozások *Máté* figyelmét látszottak igénybe venni, mind a mellett *Csák Máté* szeme csüggött *Trencsén* jólétén, mely általa egy virágzó kereskedő várossá lett és saját pénzneme szerint számolt. Így olvasható egy okmányban 1300-évből *Fejér Codex dipl. Tom. 6—0 vol. 2. pag. 300-a.* „*Decem et septem solidos Trinchinienses*“, valamivel tovább: „*Octoginta sex libris Trinchiniensibus*“.

Épen ez okmány bizonyítja, hogy Trencsénnek saját czimere volt.

Csák Máté nemcsak a várat, hanem a várost is erős falazattal és bástyákkal vétette körül, és mindkettőt oly csinossá varázsolta, hogy a következő két században gyakrabban az uralkodó fejedelmek által volt látogatva és gyűlhelyül a hatalmasságoknak szolgált. Csak is Máté érdítvényeinek köszönhető, hogy a „*Husziták* és *Törökök*“ kegyetlen kalandozásai elől Trencsén meg volt mentve. *Trencsén* város közönsége csupa piétásból érzezből öntette „*Matheus a Trenchin*“ mellszobrát, hogy azt halála után is bírja. És az öt századon át őrzött kincset néhány évvel ezelőtt a nemzeti muzeumnak megőrzés céljából átengedte. *Trencsénen* kívül is fog élni maradandó emléke; mert ő megerősítette *Baán*, *Tapolcsán* és *Zsolna* városokat, és kiválóbb polcra emelte őket: neki köszönheti *Komárom* az ő legyőzhetlenségét, Visegrád pedig maradandó fényét.

Csák Máté halála után összes birtokainak bevonása történt, ép úgy *Trencsén* városnak birtokába lépett maga a király. Az első esetben minden ellenállás nélkül, mert *Csák* semmi örököst nem hagyott hátra; a második esetben a város ostrom-

állapot alá került, míg 1321-ben fegyverletétel folytán a király birtokává vált. Ez ostromnál a vár sértetlen maradt, de a város a pusztításnak borzasztó rémképét tárja szemeink elé, minek folytán egyetlen okmánynyal sem rendelkezünk ez időből, mind elpusztult.

Azonban nem sokáig tartott a király igazságos haragja mert már 1324-ben *Károly, Pál* castellán közbenjárására a trencsényieket a vámfizetés alól az egész országban felmentette, hogy a város, miként ő mondá — annál könnyebben és szebben felépíthetővé legyen. És valóban *Trencsén* régi fénypontjára emelkedett rövid idő múlva, mert 1335-ben gyűlhelvévé lett a hatalmasságoknak.

1324-ben Rób. Károly Pál nevű 1324.
castellánt nevezett ki Trencsén vár részére.

1335-ben egybegyűltek a trencsényi 1335.
várban a lengyel király és más hatalmasságoknak a követei. Maga *Rób. Károly* is megjelent Trencsénben és a lengyelekkel megkötötte ama egyezményt, melynek értelmében a lengyel nemzet a király sógorát, *Kázmért, Ulászló fiát*, trónra emelte, és R. Károly egy hatalmas magyar sereggel Lengyelhonba vonult és legyőzte az oda betört tatárokat.

1362. *1362-ben* jött I. *Lajos* király nagy haddal Trencsénig, és miután néhány csoport a seregből egészen Morvába hatolt, *Károly* császár *Boleg* herceget (Schweinitzből) küldte hozzá, hogy *Lajos* királynál békét kieszközöljön; ez ügyben a király kiküldte *Kenth Miklós* palatinust és *Bebek István* iudex curiae-t Brünnebe *Károly* császárhoz. Ez okmány *Trencsénben* készült és aláíratott.

Említésre méltó, hogy *Lajos* király itt gyártatott fegyverneműt és egyéb hadi szerelvényt. (A trencsényi territoriumon levő falu, „*Hámri*“ őrzi az emlékét, hol a hegyből csörgedező patak nem kalapácsot, hanem malmot tart mozgásban.) Itt tett ünnepélyes esküt aug. 15-én u. évben *Lajos* király és *Rezső* austriai császár, hogy egymással nem hadakoznak addig, míg az előbbi *Károly* császárt és *János* testvérét meg nem fékezi. Itt kötöttetett a béke *Lajos* király és *Károly* császár között a nevezett *Boleg* (Bolko) és *Kázmér* lengyel király által, *Péter*, pápai nuntius jelenlétében.

(Egy kristály kanna, melyen egy darab posztó az utolsó vacsoránál használt terítőből van, és egy gothstylű szentségtartó őrzi az emlékét az itt kötött békének I. *Lajos* és IV. *Károly* közt;

az előbbi a prágai kathedrálisban, az utóbbi a mi plébánia templomunkban van.)

Tíz év leteltével *1372-ben junius* 1372.
28-án megjelent *Lajos* királynál *János*, alexandriai patriarcha, hogy megbeszélje a király, a császár és bajor hercegek közt felmerült félreértéseket. Már okt. 6-án történt eme szövetségeseknek összejövele *Trencsénben*. Itt megjelent *Lajos* király a királynéval és ennek anyjával *Erzsébettel*; továbbá *Károly* császár a császárnéval, *Rezső* gróf és számos bajor herceg; végre számos főpap, mágnás és cseh országnagy.

1375-ben april 14-én *Lajos* király 1375.
átengedte a várát *Bubek Györgynek* ki a királyné kincstárnoka volt (ad honores); — azonban birtokában sokaig nem lehetett; mert egy 1380-ból való okmányban találni egy *Máté* nevű várgrófot, ki résztvett a Kenth-féle betörésen Morvába.

1377-ben késő ősszel ünnepelte *Tren-* 1377.
csénben a már elhagyott fejedelem, a királyné jelenlétében idősebb leányának *Máriának*, *Zsigmond* határgróffal való egybekelését, ki fia volt IV. *Károly* császárnak, és azt követelte Besztercebányáról 1381. böjti időszakán, hogy *Trencsén*, *Kassa*, *Buda*, *Pozsony*, *Nagy-*

Szombat stb. az egybekelési szerződést (fiatalabb leánya *Hedvig* és *Vilmos* közt, ki fia volt *Lipót* ausztriai hercegnek,) megerősítsék. Fájdalom, a következő évben 1382. szept. 11-én elragadta *Lajos* királyt *Nagy-Szombatban* a halál, *Trencsén* legnagyobb fájdalmára, ki 40 évi uralkodása alatt *Trencsén* városának és közönségének számos előjogot és szabadságlevelet kiszolgáltatót.

1386. 1386-ig maradt a fiatalabb királyné *Trencsén* birtokában, melyet azonban u. a. év máj. hónapban férje, *Zsigmond* nyert, ki *Trencsénben* igen gyakran, kivált a cseh háború idejében, örömmel tartózkodott. Mint későbbi király és császár új előjogokat és engedményeket adott a városnak a régiek megerősítése mellett. Pl. *Trencsénnek* joga volt, hogy Lengyel- és Oroszországból a városon át menő portékák, egy ideig lerakva maradnak városban és mindenkire nézve megvehetők, vagy kieserélhetők lehetnek. Ama régi jogot is megerősítette *Zsigmond*, hogy a Vág mindkét oldalán elterülő erdőségek hasznélvezete *Trencsén* városé.

1387. 1387-ben *Zsigmond* király, az időközben elhalt *Bubek György* fiát *Innrét* kinevezte index curiaenek és *Trencsén* vármegye és környékének főispánságát a lengyel

Stiborra bízta, ki *Ostoja* nemzetségből származott. A várat *Zsigmond* birta.

1396-ban *Zsigmond* király a *trencsényi* várat átadta az erdélyi vajvodának *Stibor Endrének*, vele együtt számos várral a Vág mentében, ki Csák Máté példája szerint magát Trencsén grófjának és Vág urának nevezte. 1396.

1399-ben *Zsigmond* király *Stibor Endrét* megajándékozta *Beczko* várával és birtokaival, azért hogy *Cilley* és *Garayval* egyesülve, kiszabadította őt a siklósi várfogságból. Kinevezte őt trencsényi várgróffá. 1399.

1424-ben III. *Stibor*, fia *Stibor Endrének*, *trencsényi* gróf, kiépítette a beczkói várat és átalakította azt. 1424.

1430-ban huszita csapat tört be az országba *Welek* vezérlete alatt és egészen Nagy-Szombatig haladt; *Stibor Trencsénben* gyűjtött hadsereget és ugyanavval előre nyomult egészen Nagy-Szombatig. *Zsigmond* király *Sintava* városkában tartózkodott, *Stibor* ott egyesült a királyi fővezérrel, *Máté Jánossal*. *Zsigmond* parancsot adott a támadásra, *Stibor* kötelességét teljesítette, de *Máté* úgylátszik csupa irigységből *Stibor* iránt, visszamaradt, minek folytán a királyi csapat 1430.

Zsigmond szemeláltára a *husziták* által megveretett.

1431. *1431-ben* III. *Stibor* meghalt, ki legbátrabbja volt a sarjadékból. Figyermek nem maradt. Így *Trencsén* és *Stibor* minden birtoka a királyra szállt.
1434. *1434-ben* *Trencsén* vára birtoka lett *Zsigmond* király második feleségének, *Borbálának* (*Borbála* nővére volt gróf *Cilleynek*).
1439. *1439-ben* *Zsigmond* halála után, kir. meghagyás szerint *Trencsén* vára átszállott *Erzsébet* királynéra, *Albert*, ausztriai császár feleségére. Hasonlóképen: *Besztercze*, *Oroszlánkő*, *Zsolna*, *Sztrecsen*, *Szúcs*, és *Varin* vára is nevezettnék adományozva volt.
- 1441 *1441-ben* *Erzsébet* királyné, *Albert* király hirtelen halála következtében, oltalmához a hős cseh vezérhez, *Giskrához* fordult, miután az ország egy része *Ulászlót*, cseh királyt urául ismerte el, — s *Trencsén* várának castellánja a királynéval tartott, önként kinyitá a vár kapuit *Giskra* előtt.
1454. *1454-ben* V. *László* uralkodása alatt a király *Trencsén* várát és birtokát *Hunyady János* kormányzónak adományozta.

1457-ben *Hunyady László* kegyetlen halálra ítélese után, V. *László* király *Trencsén* várát és birtokát *Hunyady* családjától elkoboztatta. 1457.

Tény hogy *Trencsén Hunyadynak* birtoka volt; mert *Hunyady László* maga 7 nappal halála előtt *Trencsént* várának nevezi; mi egy 1457. márcz. 9. kelt okmányban említettik, mely okmány a zsolnai archivumban máma és őriztetik.

1458-ban *Hunyady Mátyás* (Corvin) 1458. uralkodása alatt *Trencsén* vára és birtoka, mint királyi birtok volt igazgatva. Mily örömmel csüngött ezen uralkodó *Trencsénen*, mily gyakran, és élvezettel-jesen időzött ő itt: azt mutatja nemcsak a számos okmány, mely *Trencsénből* van keltezve, hanem ama 13 szabadság- és védlevél, melyek kegyessége jeléül itt híven őriztetnek.

1459-ben itt történt ama ünnepélyes 1459. eljegyzés *Mátyás* király és *Katalin*, cseh *Podjebrad* leánya közt. Ezen ünnepélyes ténykedésen a jelenlevő cseh püspök, mágán és lovag által az eljegyzés hitelesítettett.

Ez idő körül *Gyulai Margit*, *Haag Ferencz*, trencsényi gróf özvegye a helybeli plébánosnak ajándékozta *Liborcsa*

falut, mely később a tanulmányi alaphoz csatoltatott.

1461. *1461-ben Csehország* követei elhozták *Katalint*, *Mátyás* jegyesét a *trencsényi* várba, hol az ország színe-java fogadta leendő királyné asszonyát.

1475. *1475-ben Mátyás* király hű hadvezérének, *Zápolya Istvánnak* 15,000 arany forintért zálogba adta *Trencsént*, de II. *Ulászló* 1493-ban febr. 23-án a várat teljes felszereléssel neki adományozta.

Ez idő óta *Zápolya, Hedvig* feleségével, életének nagy részét itt töltötte. *Hedvig* neje, mint özvegy, itt töltötte hátralevő éveit, az itt született gyermekeivel: *János*,- *György*- és *Borbálával*. 1512-ben jött ide több lengyel püspök és mágnás, hogy *Borbálát*, *Hedvig* egyetlen leányát, I.-ső *Zsigmond* király jegyesét átvegyék. Ide jöttek számos küldöttek *Ulászló* királytól nászajándékokkal, sok magyar püspök és mágnástól kísérvé. Itt halt meg *Hedvig* 1521-ben ápr.. 16-án és ugyanazon év máj. 12-én férje mellett a szepesi domban örök nyugalomra helyeztetett. A temetési részletekből következőket tudunk: „A trencsényi várból, mely köszönhette számos szépségét úrnőjének, a gyászmenet elindult. Egy 8 lovas hintón vittetett a

boldogult, *György* fiától, ki egy pej lovon előtte lovagolt, kísérve;—a koporsó után haladtak hű tanácsosai: *Rosen, Laurentius*, és *Hečko*;—a menettel haladt 15 síránkozó asszony, 60 lovas, 30 délczeg huszár. A tetem beszentelésnél jelen volt a nyitrai püspök; *Podmaniczky István*, 400 pap, kik közül mindegyike 75 dénárt kapott.

1512-ben *Zápolya János* ura volt 1512.
a *trencségi* várnak, ki a kuruczok lázadásában (*Dózsa* vezérlete alatt) nagyban kitűnt s kit a magyar nemzet egyrészt a haza szabadítójának tekintett, másrészt pedig mint sógora I. *Zsigmond* lengyel királynak, a kuruczok leveretése után 1524-ben a magyar trónra igényt tartott

1527-ben a szerencsétlen *mohácsi* vész 1527.
után, melyben *Zápolya György* is elesett, *Zápolya János* Székesfehérvárott, magyar királylyá megkoronáztatta magát és *Trencsén* várát birtokaival együtt elzálogosította hű elvbarátjának, *Oroszlánkő* urának.

1528-ban *Ferdinand*, törvényes ki- 1528.
rálya *Magyarországnak*, *Katziáner Jánost* (mások szerint *Koczián*) generálisát *Trencsén* és *Oroszlánkő* várai ellen küldte erős hadával. *Koczián* 1528-ban május hónapban *Trencsén* előtt termett. Több mint 30 napi ostrom után, — 80 fontos

ágyúgolyók szórattak a vár és városra. Sikerült is egy tetőzetet a várban lángba borítani és ennek folytán a vár és város lángok martalékává lett, Erre a vár védői megadásra kényszerülve voltak, 14 beképontnak megkötése mellett, mely békepontok mindkét fél részéről alá lettek írva, — egyik felől *Kóczián*, másik felől a vár két hős védője által: *Barackay Pál* és *Koszár Benedek* által hitelesítve. Többi között ez is volt az egyik pont: — „A várórség kötelezi magát, — azon esetre, ha *Zápolyától* segély nem érkezik, — a várat feladni“ — „A várórség fegyvermeivel és *Zápolya* összes holmijával kivonulhat a várból“ S tényleg csakis a kikötött 3 nap után lett a vár átadva; míg ellenben *Kóczián* (Kacziáner) az nap az elpusztult városba bevonult és azt zsákmányolta és pusztította.

Mondják, hogy *St-Pál* az első magyar remetének teteme, melyet I. *Lajos* király *Velenczéből* adományképen kapott és a mohácsi csata után *Buda* vidékéről, hol 145 esztendeig tiszteletben őrizve volt, *Trencsénbe* vitetett és itt, ez ostrom alatt, a plébánia templomban elégett.

Világosan mutatják a fenmaradt emlékek, hogy *Kóczián* *Trencsénben* csúnyán

gazdálkodott és a talált proscriptiók jelzik a halálra kínzott polgárok neveit. Kegyetlenségeért utólrta őt a büntető kéz; mert *Kóczyán* később gyalázatos árulás miatt lefejeztetett. Jóval nemesebben viselte magát *Ferdinand* a várossal és tönkresilányított lakosságával szemben. Nemcsak, hogy ugyanazon évben megerősítette az összes volt jogait és ujakat adott, hanem felszabadította őket 10 évre mindennemű adófizetés alól; — sőt a 10 év letelte után meghosszabbította a határidőt azoknak, kik fizetéseképtelenek voltak. —

1534-ben *Magdolna Székely, Thurzó Elek*, index curiae-nek felesége kapta *Trencsén* várát és birtokait *I, Ferdinand-tól* zálogképen. *Thurzó* restauráltatta az egész várat, és az egész terjedelmes épületet pazar fényvel jó karba helyezte. 1534.

1548-ban *Ferdinand* király *Szécsy Margittól*, nevezett *Thurzó* leányától, visszaváltotta a várat és szerződés-képen igazgatta azt egy castellán által *Zápolya János* özvegye javára. 1548.

1558-ban *Szúcsa* vára egyesítve lett *Trencsén* várával és birtokaival. 1558.

1560-ban *Trencsén* várát megkapta gróf *Pirhus de Arco, Székely Magdolnának* veje, zálogképen 65,000 frtért. 1560.

1564. *1564-ben Pirhus de Arco* halála után a vár, özvegye *Széchy Margit*, birtokába esett.
1573. *1573-ban Miksa* király uralkodása alatt a vár ura *Popel László de Lobkovicz*, veje *Székely Margitnak*.
1582. *1582-ben Rezső* király uralkodása alatt átvette a várat, a király beleegyezésével, *gróf Forgách Imre* 38,000 tallér lefizetése mellett. *Forgách* a vár birtokainak átvételével megszerezte magának *Trencsén* vm. főispáni méltóságát is. *Zrínyi Katalin* feleségének elhalálása után (a szigeti hős leánya) egybekelt egy *szász-lauenburgi* főhercegnővel, *V. Károly* király rokonával. Ezen rokonság következtében a szomszéd uralkodók küldötték követjeiket a menyegzőhöz *Trencsénbe*, hol az fényes pompával végbe ment. *Gróf Forgách Imre Rezső* királylyal conflictusba jött, miután ő bizonyos makaességgal ellenszegült a *Gergely* pápa által javított naptárnak behozatala ügyében. — Ő u. i. a vármegye összes protestáns hiveire (mert ez időtájt úgyszólván az összes népek *Trencsén* vármegyében protestánsok voltak) egy tilalmi körözwényt bocsátott közzé, hogy a naptárt el ne fogadják.
1594. *1594-ben* a király beleegyezésével *Illésházy István* az összes birtokokat

gróf *Forgáchtól* megvette.

És ez évben *találkozunk először Illyésházyval Trencsén lapjaiban.*

Illyésházy István eredetileg egy egyszerű nemes ember volt *Csallóközben*; — nevét birtokától (*Illyésháza*) vette, melyet dédapja 1239-ben szerzett. *Illyésházy István* 1572-ben a rendek által pozsonyi alispánná választatott; nem sokára a kir. kamara tanácsstagjai közé meghivatott és bárói rangra lett emelve. 1580-ban egybekelt *Krussieth* hős leányával, ezzel számos birtok között *Likava* várát (Liptó vármegyében) kapta, mely vár birtoklásával a főispáni méltóság is volt egybekötve. *Illyésházy István* 1586-ban, midőn sógornője *Dietrichstein Helen* meghalt, az összes *Krussieth* család birtokait örökölte és főudvarmesteri polezra lett emelve, sőt 1597-ben trencsényi grófsággal kitüntetve.

1600-ban gróf *Illyésházy István* ura 1600.
volt nemesak *Trencsén. de Szúcsa, Baán*
és *Surány* váraknak is, sőt *Trencsén* vm.
főispánja lett.

1601-ben királyi paranes folytán gróf 1601.
Illyésházy felségsértés következtében híva
lett *Bécsbe Somogyi István*, kir. ügyész
által, magát tisztázandó, Ez ügyről ő titok,

ban értesült; gyorsan elutazott *Pozsonyból Trencsénbe*, és innét sebtiben magával vitt kincseivel *Lanskrouba* (Lengyelhon) a krakói *palatinushoz* menekült. A bécsi ítélőtábla *Illyésházyt* felségsértés miatt halálra ítélte, méltóságának, hivatalainak és összes birtokainak elkobozására, u. m. *Likava, Trencsén, Szúcs, Baán, Surány, Stompfa, Szt.-György, Bazin* és *Illyésháza*, továbbá *Göding* és *Mohrenfels* (Morvában) várainak elvesztésére. Ezen ítélet folytán a királyi ügyész az összes birtokait elkobozta.

1604. *1604-ben* kitörték a zavargások Felső-Magyarországon, melyek élén az erdélyi *Bocskay István* állott.

1605. *1605-ben* a bátor hazafi benyomult szövetségeseivel a Vág völgyben fekvő *Trencsén* felé is. *Bocskai* hadaknak egyrésze (*Szilassy, Károlyi, Ujházy, Szmeskal* és *Belosics* vezérlete alatt) jún. 27. éjszaka idején oly kedvezőleg intézett támadást a városra, hogy az első rohamra lett elfoglalva. E győzelem hírére *Illyésházy* Lengyelországból rögtön visszahivatott és *Trencsén* régi birtokába *Bocskay* által visszahelyeztetett.

Ez idő alatt *Mátyás* főherczeg írt *Illyésházy*nak Lengyelhonba, hogy királyi

fivérének meghagyása folytán kegyelemben részesült.

1606-ban *Illyésházy* közbenjárása 1606.
folytán a zavargók és királpártiak közt a béke helyreállt, — minek jutalmául *Rezső* király gróf *Illyésházyt* törvényes urává tette összes elkobzott birtokainak, sőt *Trencsén* birtoklásával a főispáni méltóságot is reá ruházta.

1608-ban a karok és rendek meg- 1608.
választották *Illyésházyt* *Magyarország* palatinusává. Ez évben történt, hogy gróf *Illyésházy* palatinus *Trencsénben* való tartózkodása alatt, a királyi ügyész, *Somogyi István Trencsénen* át utazott; *Illyésházy* visszagondolván arra, mily sok bajt hozott több hazafi fejére, — ítélőszék elé állíttatta *Somogyit* és az ítélet folytán a trencsényi várban az alsó kapunál felakasztatta. Hogy *Illyésházy* e bosszúra vetemedett, onnét magyarázható, hogy *Somogyi* trencsényi polgár volt, és ő lett volna oka, hogy *Illyésházy* az udvarnál felségsértéssel gyanúba jött.

1609-ben megbetegedett eme híres 1609.
hazafi (gróf *Illyésházy*, *Magyarország* palatinusa) a *trencsényi* várban. — Orvoslást keresendő *Bécsbe* vitette magát, hol máj, 5-én életének 70-ik évében meghalt

és aug. 5-én *Bazinban* eltemettetett. Miután figyermeke nem volt, a király beleegyezésével örökbe fogadta fivérének fiát: *Gáspárt*. Ez 2 fiut hagyott hátra: *Gáabrielt* és *Györgyöt*. Mindkettő meghalt fiörökös nélkül.

Illyésházy István a legelőkelőbb és legnemesebb hazafi volt, — csodálatos módon *Rezső* király félreismerte őt, jóllehet ő a *Bocskay* szövetségpártban, mint császárérzelmű volt tartva, mi miatt sok főúr a *Bocskay* pártból élete ellen tört, a csel keresztülvitelétől csak *Bocskay* fővezérének, *Homonnay Bálint* éberségének sikerült őket visszatartani.

1621.

1621-ben *Besztercebányán* tartott országgyűlés alkalmával *Collato Ferdinand* és *Cziráky* meghatalmazottjai makacs magatartást tanúsítottak az országgyűlés angyjaival szemben, — az ország képviselői kikiáltották *Magyarország* királyává az erdélyi *Bethlen Gábort*.

Trencsén vármegye főispánja, gróf *Illyésházy György* *Trencsén* várában elrejtette a koronát (1622. ápr. 5-én d. u. hozták a koronát *Trencsénbe*; apr. 14-én az összes polgárság esküt tett le. Először a 13. számú házban volt elrejtve — onnét pedig *Révay* koronaőr, a mostani 6. sz. (*Fried R* féle) házba hozatta; Révay

jun, 14-én meghalt és a koronát Trencsénből elvitték) hogy evvel megakadályozza *Bethlen* megkoronáztatását.

1671-ben a szerencsétlen *besztercebányai* országgyűlés után, *Wesselényi* palatinus korában *Zrínyi*, *Frangepán*, meg *Nádasdy* elfogatása és elítéltetésekor *Bécsben*, — jött *Lipót* császár seregéből egy csoport *Felső-Magyarországba* *Spork* vezérlete alatt. *Trencsén* vára a császári sereg által lett megszállva és gróf *Illyésházy György* várában internáltatott, de miután a vizsgálat semmi nehéz körülményt nem tudott felmutatni,—akkor a vár megszállása és *Illyésházy* internálása alól felmentetett.

1680-ban a *Nagyszombatban* tartott országgyűlés után *Illyésházy György* újból gyanúsítva volt, hogy egyetért *Petróczyval*, ki *Tökölyi* hadseregével *Sziléziába* betört; — ezen gyanu alapján elfogatott és *Olmüczbe* vitetett, — nemsokára azonban a pozsonyi várba elzáratott.

1681-ben a *trencsényi* várat bírta *Illyésházy Miklós*, az előbbinek fia; *Illyésházy György* a pozsonyi várfogságból szabadlábra helyeztetett, de félig internálva *Bécsben* tartatott, hol 1689-ben kimult.

1703-ban a szövetséges csapatok egyesültek *Rákóczyval* a kies *Vág* völ-

gyében, hol majdnem az összes várak a szövetséghez tartoztak, *Illyésházy Miklós* kivételével, ki a császári hadakkal egy hosszab ostromot állott ki anélkül, hogy a szövetséges csapatoknak sikerült volna a terjedelmes vár csekély részét is meghódítani.

1706. *1706-ban* újból a *Rákóczy* csapatok által lett *Trencsén* vára megszállva. A szövetséges csapatoknak az képezte főgondját, hogy a császári hadsereggel szemben való előnyomulásnál hátuk védve legyen. *Gróf Illyésházy* oly vitézül és kitartóan védelmezte a várat, hogy *Rákóczy* szövetséges hadteste addig lett feltartóztatva, míg *Heister*, a császári hadak fővezére a hely színére érkezett és a szövetségesek útját *Pozsony* felé irányította.

1708. *1708-ban Rákóczyt*, saját meggyőződése ellenére gróf *Bercsényi* rábeszélte, hogy *Eger* melletti táborával a *Vág* felé nyomuljon. *Illyésházy* még serényebben és előrelátóbban védelmezte a várat a császáriak előnyére. Miután a harc a *trencsén*i vár körül nagy makacs-sággal folyt, *Heister* és *Pálffy*nak, a császári hadak fővezéreinek alkalma volt csapatjaikat egybeszedni és *Rákóczynak* útját *Trencsén*nél elzárni. Ennek követ-

keztében összeütközésre került a dolog, és miután a császári őrsereg háta mögött maradt, *Rákóczy* örömmel lemondott volna az összeütközésről. A csata napján, jún. 8-án történt a baleset, t. i. midőn *Rákóczy* egy árkon át akart ugrani lovával, az lebukott lováról, és egy rúgást kapott éppen a szeme alatt szilaj lovától. Ezen baleset folytán *Rákóczy*, eszméletlen állapotban a csatatérről elvittetett. Résztint ezen zűrzavar, de másrészt *Bercsényinek* ügyetlensége, ki különben valódi hős volt, oda terelte a dolgot, hogy *Rákóczy* szövetséges hadteste, inkább szétszórva, mint megverve, elhagyta a csatatért.

1710-ben kitört a *trencségi* várban, 1710.
az ottlevő császári várőrség közt, a keleti pestis, mely nyavalya u. év decz. 3-ig tartott, s oly mérvben dühöngött, hogy majdnem az egész várőrség áldozatul esett e nyavalyának.

1766-ban *Illyésházy Miklós* után 1766.
gróf *Illyésházy János* ura volt *Trencsén* várának, és alatta ismeretlen módon és oknál fogva 1790-ben *Trencsén* vára, összes melléképületeivel elégett. Ez időben a vár összeomlott, a tűzvész által szétduktott és többé nem is épült fel *Trencsén* vára.

1799. 1799-ben átvette e várat környékével együtt *gróf Illyésházy István*, ki Dr. Jurissá is lett promoveálva. — Ez többé nem lakott a várban, hanem a belvárosban nevét viselő palotában (1-ső szám alatt) v, „Dubniczi kástélyában“;

1835. 1835-ben *Illyésházy István Trencsén* várát és birtokait eladta *báró Sina Györgynek*, kinek fiörökösei nem voltak, hanem 4 leánygyermek között meglévő birtokait szétoztotta. *Iphigenia* kapta a magyarországi és morva birtokoknak legnagyobb részét, — a többi leány külföldön birtokos.

U. m. I. hg. *Ypsylantinál Anastasia*;

II. gróf *Wimpfennél Iréne*;

III. hg. *Maurocordatónál Helene*;

IV. gróf *d'Harcourtnál Iphigenia* van férjnél (ennek első férje hg. *d'Castries* volt). Ez utolsó birtokosa máma is Trencsénnek a hozzá tartozó fekvőségekkel együtt.

Ezek Trencsén várának nevezetesebb momentumai, ezek századok folyama alatt elvonultak fölötte! *Trencsén vára* jelenben élvezi a megérdemelt nyugalmat, — egykori hírét pedig jelzi a rajta ütött

számos rés és folt, — melynek megsebzett testét a haladó kor sem képes többé behegeszteni. Sebzetten emelkedik a magasba, — hirdetve a sok és dicső emléket, melyet testén hord. Trencsén vára minden töredékenysége daczára, maradt továbbá is édes magyar hazánk büszkesége és a *Vágvölgynek legszebb éke!*

IV.

Pillantás Trencsén vidékére.

**Inovecz
hegység.**

Vessünk pillantást Trencsén közvetlen vidékére! — Igen kellemes kirándulást tehet a turista Trencsénből a várostól délre fekvő *Inovecz* (1042 m. magas) hegyre, — melynek tövében jódos, vasas, glaubersós és konyhasós forrás bugyog ki. Két órai hegymászás után ér az utas a hegyen elterülő rétre, és az ott található édesvíz forráshoz. A hegy csúcsáról élvezheti a gyönyörű kilátást, mély délre *Nagy-Szombatig*, keletre a nyitrai *Zoborig*, északra Vágbeszterczéig terjed.

**Kubrai sa-
ványvíz
forrás.**

Ugyancsak kellemes kirándulás van a *nagy kubrai forráshoz* is, mely Trencséntől északkeletre regényes völgyben fekszik. Az ásványvíz tartalmaz: nagy mennyiségű meszet és szénsavat, keserföldet kálit, nátront, agyagföldet, vasoxydot, kén-só- és kovasavat. Kubra-faluról az országút *Tr. Teplitz* felé vezet. A (125^{al}) 237·06^m hosszú hídon áthaladva, (Trencséntől nyugatnak) három negyed óra alatt, (a Vág folyása mentében lefelé) jövünk *Kosztolnára*, hol csinos nyaraló (nyitrai püspöki birtok) díszlik szép gyümölcsös kerttel. — egy szép r. k. templom a hegytetőn, evvel szemben van az 1849

**Kosztolna
és az 1849.
honvéde-
m-lék.**

évi okt. 28-án vívott kosztolnai csatában elesett honvédek emlékkövé. Ezt emelte a hálás utókor kegyelete jeléül azok emlékére, kik készek voltak szeretett hazájuk szabadságáért küzdeni, — küzdeni az utolsó leheletig. — A kosztolnai dombokon volt a honvéd tábor, ott folyt a heves küzdelem, melyben *Pongrácz Guido*, a népfelkelők lelkes vezére, életét vesztette, — onnan vonult Komáromba Ordódy őrnagy szétvert serege szomorú emlékekkel ugyan, de ama hazafias érzülettel áthatva, hogy a haza szolgálatában munkáját folytassa. —

Meghatóan festi e helyet jelen kötött beszédke:

Kosztolna mellett.

„Kosztolnát látom s lelkem beborúl a halomnál,

Melyben a honszeretet disze temetve pihen.

Mennyi remény, vágy, lelkesedés kora sírba

[felejtve,

Egy, a szabadság, nem szállt le a hantok alá

Nem vala álomkép, a miért küzdöttek apáink:

Él a szabad nemzet hősei sírja felett!”

(Cserei József, 1888. II/1.)

Kosztolna és Trencsén közt van gróf Teleky kástélya, — a szomszéd hegységben $\frac{1}{2}$ órányira savanyúvíz forrással.

Trencséntől északnyugatra a Vág jobb partján egy hegyfok látható. A hegy-

Szkalkai romok s azok története fokról régi kéttornyú templom dűledező falai néznek a kóborló Vág tükrébe, imára intve a Vág folyón evező jámbor tutajost. Állítólag *Thurzó György* építette 1520-ban a bold. Szűz tiszteletére. E templomtól északra, — meredek hegy tövében, sűrű fenyvesek árnyékában jutunk a nem messze fekvő „*Szkalkai romokhoz*“. Az országút melletti vadászlaktól néhány rozszant kőlépcső vezet fel a hajdani kolostor pusztá falaihoz. Az átutazó látókat kivéve, kíknek neveivel a kolostor még épségben levő kápolnájában őrzött könyvben találkozzunk, évenként egyszer keresik fel a jámbor hívők e helyet s felelevenítik a régmúlt emléket. Ez történik *Benedek* napján. A szkalkai kolostor hegyoldalon épült, ama termő sziklán, melyben egy barlang van néhai lakójának sz. Benedeknek kőből faragott szobrával. A hegyoldalon levő kolostori épületből (a roskadozó falakon kívül) még csak egy torony látható. Szkalkáról a monda ez:

Állítólag egy *Benedek* nevű remete volt az elhagyott hely lakója, ki a szikla tágas barlangjában ájtatoskodva tölté napjait. *Géza* vezér és neje *Savolta* meghívására költözött ide Bajorhonból a hittérítés első éveiben *Zorárd* nevű tanítójával együtt; ez utóbbi *Nyitrán* működött. Egy

izben rablók támadták meg ama reményben, hogy nála pénzt találnak, őt orozva meggyilkolták, és a szikla tövében folyó Vágba dobták. Holttetemei Nyitrán helyeztettek örök nyugalomra volt tanítója (Zorard) mellé. 1189-ben a templári lovagok telepedtek itt le s e helyen 28 évig laktak. Majd I. Jakab, nyitrai püspök alapját vetette a benediktínus zárdának és apátságának 1224-ben. A kolostor szükségleteit általában a jámbor hívők fedezték, míg birtoka egyre naggyobbodott. IV. Béla a Vág balpartján fekvő Geszte (Apátfalu) birtokával ajándékozta meg a kolostort és Smaragdus grófnak, a kassza-podhragyi vár urának özvegye ehhez Zlecho birtokát csatolta. *Chaák Máté*, a Vág völgy ura, a szkalkai kolostorban is érvényesítette befolyását, barátságos viszonyban élván az ott lakó szerzetesekkel, minek világos jele az, hogy *István*, szkalkai apát, nem vette figyelembe az egyházi átkot melylyel Chaák sujtatott, és azontul is misét mondott a trencsényi vár-kápolnában, miért is János, nyitrai püspöktől excomunnicáltatott. — A mohácsi vész után bekövetkezett zavargások alkalmával a szerzetesek kénytelenek voltak a kolostort elhagyni, és a *Ferdinand-Zápolya*-féle viszálykodásokban majdnem az egész birtok elpusztult.

A szkalkai apátokat rendszerint az ország prímása nevezte ki. A reformáció idejében Szkalka az evangélikusok kezébe került. Később *Lippai György*, *Püsky* de *Seder János*, nyitrai püspöknek adta az apátságot, ki azt 1644. évi okt. 28-án kir. beleegyezéssel a Lippai által emelt trencsényi jezsuita collegiumnak ajándékozta, ezek a kolostort és a kápolnát kijavították. A rend eltörlése után Szkalka birtokaival együtt a kamaráé lett, míg 1780. évi jun. 20-án a tanulmányi alap javára iratott és a magy. közokt. minisztérium rendelkezésére bocsátatott. Az apáti cím pedig „*de rupibus Abbas*“ a magyar világi papság kitüntetésére még máma is adományoztatik.

Szkalkát gyönyörű fekvése kellemes kirándulási helylyé tette és a felséges kilátás, mely onnan a Vág völgyére nyílik sokáig emlékezetessé teszi a szkalkai romot; de áhítatra is indítja e magány az ide zárandoklót s keblében kél e sóhaj:

»Ihlettel lépek Szkalkának szent talajára

S üdviratunk fényét olvasom a romokon.

Innen eredt a derű, üdvünknek záloga, a hit,

S boldogító sugarát messze vidékre veté.

Habjai a Vágnak, harsogva kavarjatok örvényt:

Szent Benedek lelkét nem temeté el az ár;

Él a nagy Isten, az eszme kitör s diadalt ül a síron,

Térdre borulj, vándor, ős Szionunk ez orom.

(Cserei József, 1888. I/31.)